

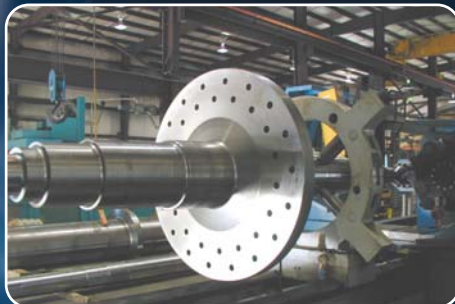
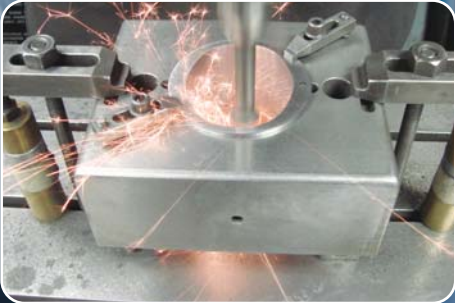

Araştırma Raporları

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

2009

MAKİNE SEKTÖR RAPORU

2009 MAKİNE SEKTÖR RAPORU

- Bu raporun basımına katkılarından dolayı -

teşekkür ederiz.

2009 Makine Sektör Raporu

MÜSİAD Araştırma Raporları: 64

ISBN 978-975-7215-94-3

İstanbul, Mart 2010

Yayına Hazırlık ve Baskı

Mavi Ofset
BASIM YAYIN TİC. SAN. LTD. ŞTİ.

Organize Sanayi Bölgesi Eskoop Sanayi Sitesi
C1 Blok No: 25 İkitelli-İSTANBUL
Tel: (0212) 549 25 30 Fax: (0212) 549 26 84
www.maviofset.com

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Sütlüce Mah. İmrahor Cad. No: 28 34445 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: +90 212 222 04 06 Faks: +90 212 210 50 82

Elektronik Ağ: www.musiad.org.tr E-posta: musiad@musiad.org.tr

İÇİNDEKİLER

BAŞKANDAN5

SUNUŞ7

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA KRİZİNİN ETKİ VE SONUÇLARI.....9

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN KRİZ PERFORMANSI.....13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MAKİNE SEKTÖRÜNÜN PROFİLİ.....17

3.1. Sektörün Dış Ticareti.....21

3.2. Sektörün Güçlü Yanları.....22

3.3. Sektörün Zayıf Yanları.....24

3.4. Sektör İçin Fırsatlar.....29

3.5. Sektör İçin Tehditler.....31

BAŞKANDAN

Dünyanın içinden geçtiği küresel kriz, herkesin de bildiği gibi tüm ekonomik dengeleri alt üst etmiştir. Sonuçta, ekonomik mimarinin tartışılır hale geldiği görülmüş, mevcut sistemin eksiklerini kapatmak üzere tüm dünya ülkeleri belki de uzun zamandır ilk kez birlikte hareket ederek bu dalgalanmanın etkilerinden arınmaya yönelik yeni stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Önümüzdeki dönemde finansal ürünlerin ana çatısını oluşturduğu finansal mimarinin yerine, daha çok üretime dayalı reel piyasa ekonomisinin, yeni dünya düzeninde merkez oluşturacağı görülmektedir.

Bu doğrultuda, sanayinin çekirdeğini oluşturan makine sektörünün önemi artmakta ve bu sektörün gelişiminin yeni dünya düzeninde önemli bir rol oynayacağı daha da netlik kazanmaktadır. Ülkemizde de makine sektörü yıllar içerisinde sürekli bir gelişim göstermiş, sektör geliştikçe de Türkiye kalkınmasına katma değeri yüksek etkisi, hissedilir derecede artmıştır. Özellikle ithalata dayalı yürüyen sektörlerle karşılaştırıldığında, makine sektörünün söz konusu pozitif etkisi açık olarak görülmektedir.

Ancak üzülerken belirtmek gerekir ki, özellikle yatırımlara çalışan makine sektöründe küresel krizin de etkisiyle hem ihracat yönünde hem de iç piyasada taleplere bağlı olarak yatırımların azalması, bu sektörün önemli oranda etkilenmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle KOBİ niteliğindeki firmalar bu krizden çok daha fazla bir şekilde etkilenmişlerdir. Hepimizin de yakından takip ettiği üzere, küresel krizin bu ve benzeri etkilerinin azaltılmasına yönelik olarak geçtiğimiz yıl, ülkemizde de birçok tedbir alınmış ve bunlar hayata geçirilmiştir. Bu tedbirler genel manada önemli ölçüde yarar getirirken; sektörün yaralarının sarılması için belki bir miktar daha zamana ve desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, makine sektörünün gelişimine devam edebilmesi, mukayeseli olarak üstünlüğümüz olan ülkelerle girilen rekabet yarışında ayakta kalabilmeleri için, firmaların ölçek ekonomisine geçiş uygulamalarını destekleyecek, onlara şevk verecek, orta ve uzun vadeyi kapsayacak bir program yapılmalıdır.

Bu bağlamda hemen her sektörde karşımıza çıkan ve bizim de rekabet açısından MÜSİAD olarak önemini devamlı vurguladığımız Ar-Ge, tasarım ve inovasyona, belki de en çok makine sektöründe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda Hükümet tarafından başlatılmış olan politikaların geliştirilerek devam etmesi ve sektörün değişimini sağlaması açısından desteklenmesi yeni dönemde de oldukça önemlidir.

Öte yandan hem makine sektörünün hem de Türkiye'nin genelinin önemli bir sorunu, yeterli istihdamın sağlanabilmesi ve nitelikli eleman temin edilmesidir. Makine sektöründe işverenin elini güçleştiren temel konu, aradığı özelliklere sahip ara eleman bulamamasıdır. Bu sebeple, -çok geç kalınmış olmasına karşın- sektörün teknik ara eleman ihtiyacını karşılayacak yapısal düzenlemeler bir an önce hayata geçirilmelidir.

Tüm bu gelişmeleri bütün detayları ile inceleyerek bir rapor haline getiren ve makine sektörünün gelişmesi için yoğun gayretler gösteren MÜSİAD Makine Sektör Kurulumuzu, ortaya koyduğu bu çalışmalardan ötürü kutlamak isterim. Bu minvalde, raporun hazırlanmasında emeği geçen başta Sektör Kurulu Başkanı Necmettin Öztürk ve koordinatörü Raşit Yemişen olmak üzere, tüm Sektör Kurulu Yönetim Kurulu üyelerine teşekkür ediyorum, çalışmanın makine sektörüne katkı sağlayacağını ümit ederek hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum.

Ömer Cihad VARDAN

Genel Başkan

MÜSİAD

SUNUŞ

Makine sektörü, Türkiye'nin iktisadi kalkınma serüveninden önemli bir bileşen olarak göze çarpmaktadır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde makine sektörünün gelişimi Türk ekonomisinin dinamiklerinden birini oluşturmuştur. Sektörün el tezgâhlarından bugün yüksek teknolojiyle, ileri teknoloji üreten makinelere kadar yükselişi Türkiye'nin de aynı paralellikte gelişmesinin belirleyicilerinden olmuştur. Bu minvalde 2008 yılının sonunda sektörün toplam dış ticaret hacminin 55 milyar dolara dayanması ve toplam dış ticaret hacminde % 15-16 bantlarına ulaşması da sahip olduğu potansiyelin bir göstergesidir.

Hepimizin malumları olduğu üzere dünya küresel bir dalgalanmanın içinden bugünlerde sıyrılmaya yolları aramaktadır. Küresel ekonomik mimarinin tartışılır hale geldiği ve dünyayı daha ileri noktalara götüremeyeceği, birçok uluslararası aktör tarafından kabul edilmektedir. Bu minvalde yeni bir ekonomik mimarinin beraberinde yeni bir dünya düzenini getireceği görülmektedir. Artık finansal türev ürünlere dayalı bir sistemin aksine daha fazla üreten, ürettiğini daha fazla pazarlayabilen aktif bir piyasa ekonomisinin varlığından söz etmek mümkün olacaktır. Hali hazırda küresel rekabet şartlarının tüm firmaları zorladığı bir ortamda yeni düzende firmaların bir yandan daha temkinli, daha regülatif adımlar atacakken bir yandan da rekabetin acımasız çarklarının içinden çıkmak için mutlaka farkındalık oluşturacaklardır.

Bu doğrultuda, Türkiye'nin bu yeni dünya düzeninde gelişme sürecine göre kendini doğru şekilde konumlandırması oldukça önem arz etmektedir. Makine sektörü de 2008 yılında verdiği 18 milyar dolarlık dış ticaret açığı ile bir yandan Türkiye'nin dinamosunu oluştururken diğer yandan ithal ikameci bir üretim yapısının temelini teşkil etmektedir. Türkiye'nin bu ithal ikameci yapıdan uzaklaşması için en birincil yol, makine sektörü adına yapılacak müdahalelerin getireceği sonuçlardır.

Türkiye'de kalkınma sürecinin kalitesi hiç şüphesiz makine sektörünün performansı ile doğrudan ilintilidir. Bu açıdan sektör oldukça önemli bir yere sahiptir. Gerek yapısal gerekse düzenlemelerin oluşturduğu bazı eksiklerin varlığı sektörün performansı üzerinde olumsuz etki oluştururken, diğer yandan önemli fırsatlar da sektör için bu dönemde görülmektedir. MÜSİAD Makine Sektör Kurulu, oluşumundan itibaren bu sektör üzerinde spesifik olarak büyük emekler gerçekleştirmiştir. Bu sebeple Makine Sektör Kurulu Yönetiminde görev almış tüm arkadaşlarımı tebrik eder, çalışmanın Türk makine sektörünün geleceğine hayırlar getirmesini temenni ederim.

Saygılarımla,

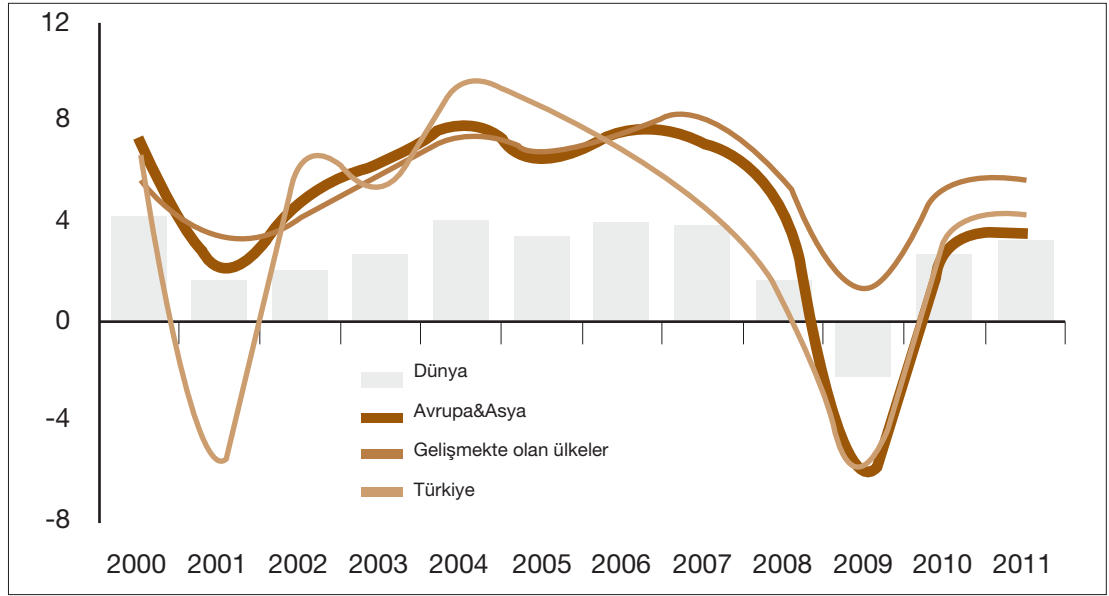
Necmettin ÖZTÜRK

MÜSİAD Makine Sektör Kurulu Başkanı

Birinci Bölüm

DÜNYA KRİZİNİN ETKİ VE SONUÇLARI

Dünya 1929 Buhranı'ndan sonraki en derin çöküntüyü ABD'de 2007 yılından itibaren yükselen varlık fiyatları balonunun patlamasıyla yaşamıştır. 2008 yılının Eylül ayında Lehman Brothers'ın iflas etmesi neo-liberal sürecin en derin çatlağını oluşturmuştur. Dünya ekonomileri 2008 yılının Eylül ve Ekim ayları içinde bu derin çatlağın oluşturduğu etkinin altına girmiştir. İncelendiğinde 2008 yılında dünya GSYH'sinin 60 trilyon dolar olduğu, fakat buna karşılık sadece ABD'de varlığa dayalı CDS'lerin 517 trilyon dolara ulaştığı görülmüştür. Reel ekonomi ile finans arasındaki bu balonun patlaması, 2009 yılında dünya GSYH'sinin % 1,5-2 oranında daralmasına, dünya ticaretinin ise % 9-11 oranında daralmasına neden olduğu izlenmiştir.

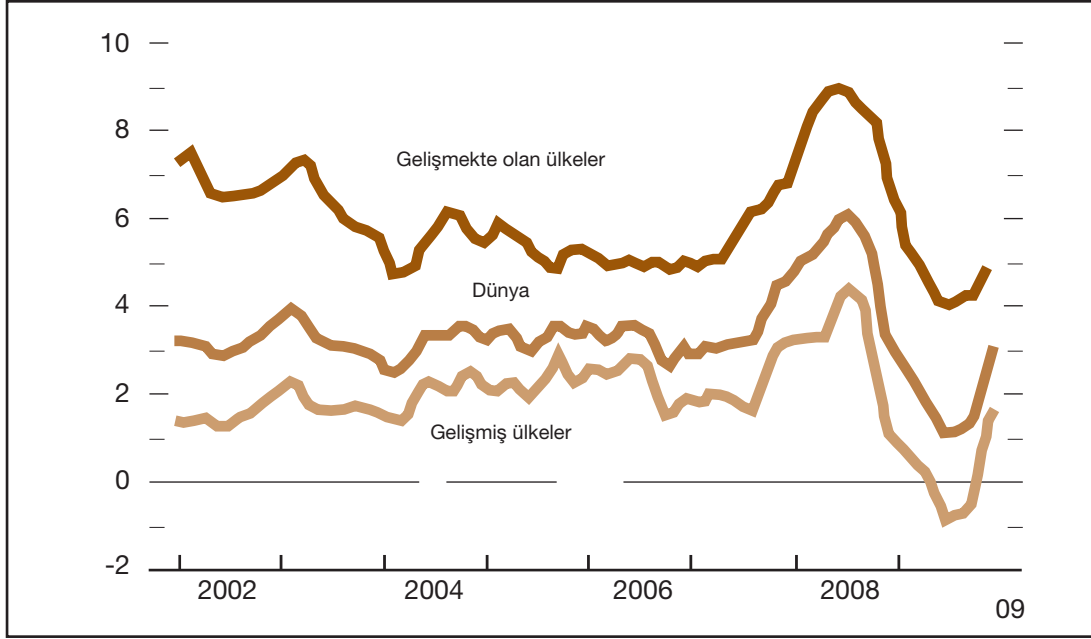

Şekil 1. Bölgelere göre GSYH'nin gelişimi (%)

Kaynak: Dünya Bankası

Şekil 1'de görüldüğü üzere 2008 yılından itibaren ekonomilerin genelinde çöküş 2009 yılının ilk yarısına kadar sürmüştür ve sadece bölgesel olarak değil küresel olarak bir daralma yaşanmıştır. 2009 yılının başından itibaren küresel anlamda tedbirler manzumesinin politika yapıcılar tarafından ortaya koyulması ekonomide dipten dönüşün başlangıcını teşkil etmiştir. Özellikle ABD'de Başkan Obama tarafından kararlılıkla uygulanan politikalar ve tüm merkez bankalarının bir refleks olarak genişleyici maliye politikaları uygulamaları kesilen talebin önünü açmıştır. Bu doğrultuda Şekil 1'de görüldüğü üzere 2009 yılının ilk yarısından itibaren dipten dönmüş ve bazı belirsizliklerin varlığına rağmen tüm ekonomiler bir çıkış trendi içine girmiştir.

Öte yandan krizin sonuçları da yine 2009'un ilk aylarından itibaren izlenmeye başlanmıştır. Küresel anlamda bir işsizlik bunalımı gözlenirken, mali dengelerdeki bozulma da ekonomilerin kriz sonrası birincil gündemini oluşturmuştur. Şekil 2'de gösterildiği üzere kriz, daralan taleple birlikte enflasyonun seyrini, gelişmiş ülkelerde negatife kadar indirmiş ve deflasyon riskinin belirmesine yol açmıştır. İfade edildiği üzere bu dönemde merkez bankalarının genişleyici para politikalarıyla devreye girmeleri ve finansal kesime ilişkin beklentilerin düzelmesi enflasyonun seyrini yukarı doğru yöneltmiştir. Belirtmek gerekir ki, kriz sonrası en önemli gündem maddesini; belirttiğimiz krizin sonuçları arasında en dikkat çekici unsur olan mali dengelerdeki bozulma ve işsizliği önlemek amacıyla hâlâ tüm dünyada büyük oranda likiditeye ihtiyaç duyulduğu fakat merkez bankalarının artık piyasaya sürdükleri likiditeyi geri çekme niyetinde olmalarıyla küresel bir enflasyon dalgasının belirecek olması olacaktır.

Şekil 2. Enflasyonun Seyri (2002-2009)

Kaynak: IMF

Özetle, dünya ekonomisinin dinamiklerini alt üst eden mevcut kriz, başta G-20 toplantıları olmak üzere tüm dünyada ekonomik sistemin yeniden şekillendirilmesi ve düzenin değiştirilmesi yönünde fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Neo-liberal yapılanmanın bir finans terörüne dönüştüğü görülmüş, krizin merkez üssü ABD kendi oluşturduğu bu finans terörünün önüne geçmek üzere regülasyon mekanizmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Kriz sonrası dünya, finans odaklı değil üretim odaklı bir mekanizmayı tekrar oluşturmak zorundadır.

İkinci Bölüm

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN KRİZ PERFORMANSI

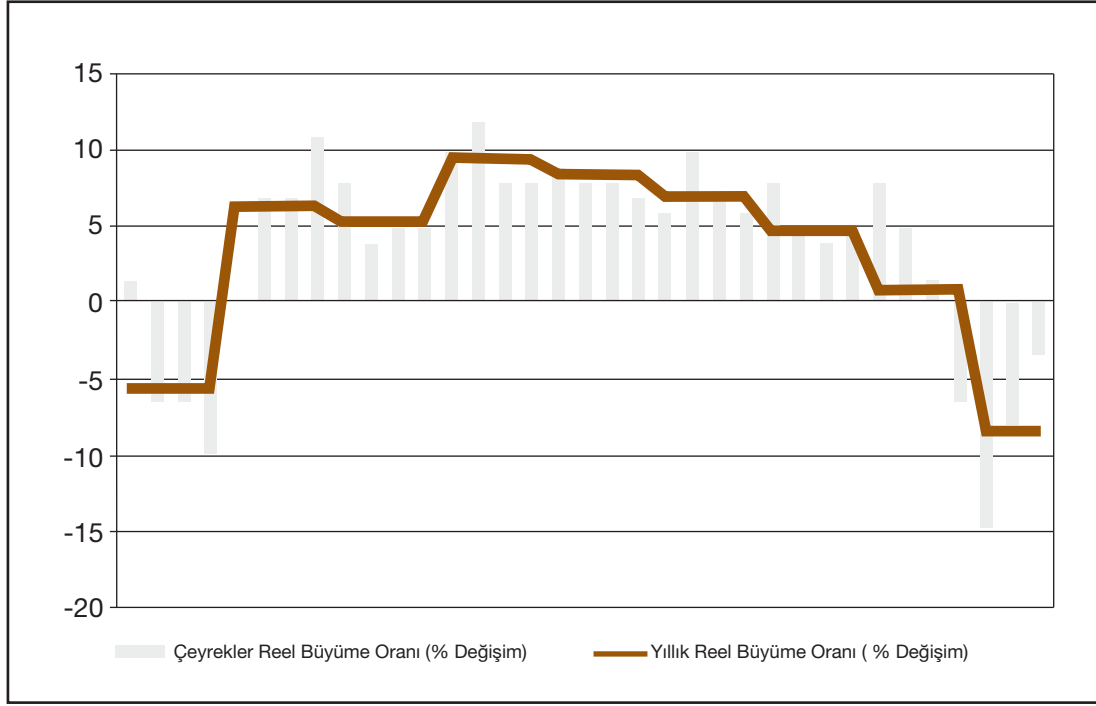
Türkiye ekonomisi 2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren 27 çeyrek üst üste reel büyüme eğilimi göstererek bu alanda önemli bir başarıya imza atmıştır. Yaşadığı 2001 krizinin ardından yapısal anlamdaki reformları gerçekleştirmiş, büyüme trendinin önündeki engelleri kaldırmıştır. 2001 yılında imzalanan 18. IMF *stand-by* anlaşmasıyla mali disiplin üzerine inşa edilen ekonomik dinamiklerin, 2002 seçimlerinden sonra iktidara gelen hükümet tarafından kararlılıkla uygulanması ve Türkiye'nin küreselleşme sürecinin 2002-2007 yılları arasında başarıyla hayata geçirilmesi Türkiye ekonomisinin 2002-2007 yılları arasında yıllık % 6,9 oranında reel büyüme kaydetmesini sağlamıştır.

Burada önemle belirtilmelidir ki; 2008 yılının son çeyreğinde ekonomileri etkisi altına alan küresel krizin ötesinde Türkiye'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan önemli engellerin Türkiye ekonomisinin 2006 yılının ardından istenilen performansı sergileyememesine neden olmuş ve Şekil 2'de görüldüğü üzere büyüme trendinin ivmesini kaybetmiştir. 22 Temmuz 2007 genel seçimleri öncesinde, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan "367" tartışmasıyla başlayan Türkiye'nin sivilleşme mücadelesinin önüne konan engeller 2007, 2008 ve 2009 yıllarında reformları ve dolayısıyla ekonomiyi gündemin ikinci planına itmiştir. Bu dönemde ikinci nesil reformlar olarak nitelendirilebilecek olan sanayi politikaları, yeni finansal enstrümanlar,

istihdam ve sosyal destek politikaları, teknoloji ve inovasyon, kamu yönetimi ve yargı reformu ve en önemlisi Türkiye'nin her alanda gelişiminin önünde bir engel teşkil eden 12 Eylül Anayasasının değiştirilmesine ilişkin hususların çözümüne yönelik adımlar atılamamıştır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD Merkez Bankasının, ABD halkının refah seviyesini yükseltmek adına faiz oranlarını hızla aşağı çekerek tüm dünyada likidite bolluğu yaşandığı bir dönemde Türkiye bu fırsatı yapısal olarak yeterli ölçüde değerlendirememiştir.

2007 yılının ilk çeyreğinde % 8,1 oranında kaydedilen büyümenin ardından ikinci çeyrekte % 3,8, 3. çeyrekte % 3,2 ve 2007 yılının son çeyreğinde % 4,2 oranında büyüme kaydedilerek yılın tamamında % 4,7 oranında reel büyüme sağlanmıştır. Böylece daha önceki yıllara göre tedrici bir düşüş yaşanmıştır. 2008 yılının ilk çeyreğinde tarihi oranlarda yükselen enerji ve emtia fiyatlarının etkisiyle % 7,2 oranında büyüme kaydeden Türkiye ekonomisi bu tarihten itibaren keskin bir düşüş eğilimine girmiştir. Bu düşüş eğiliminde 14 Mart 2008 tarihinde, bu tarihten 7 ay önce her iki kişiden birinin oyunu alarak iktidara gelmiş bir siyasi partiye karşı açılan kapatma davası ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan belirsizlik sürecinin önemli payı yer almaktadır. 2008 yılının ikinci çeyreğinde % 2,8 oranında büyüyen Türkiye, aynı yılın üçüncü çeyreğinde % 1 oranında büyüme kaydederek 27 çeyrektir sürdürdüğü büyüme eğiliminin en kötü performansını sergilemiştir. Türkiye ekonomisinin gidişatında bu dönemde beklenti yönündeki negatif süreç etkili olmuştur. Aynı yılın Eylül ayında ise küresel ekonomide oluşan finans balonunun patlamasıyla birlikte tüm dünya ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisi adına da yeni ve daha büyük bir belirsizlik süreci başlamıştır. Türkiye ekonomisinin o tarihlerde sadece finans piyasalarından etkileneceği öngörüldüğü bu sürecin ilk derin yarasını 2008 yılının son çeyreğinde % 6,5 oranında küçülerek almıştır. 2008 yılının son çeyreğindeki bu negatif performansla birlikte Türkiye ekonomisi yılın tamamında % 0,9 oranında büyüme kaydetmiştir. 2008 yılının son çeyreği Türkiye ekonomisinin küresel kriz süreciyle tanıştığı dönem olmuştur.

2009 yılı, Türkiye'nin küresel krizin finans piyasalarındaki etkilerinin yanı sıra, ticaret kanalı ve beklenti kanalından da etkilerinin hissedildiği yıl olmuştur. Bu dönemde kriz, talep kanalıyla ekonominin tüm dinamiklerini etkisi altına almıştır. Türkiye'nin özellikle Avrupa ülkelerine bağımlı dış ticaret yapısı, önemli bir kırılma olarak ortaya çıkmıştır. Gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde dış talebin kesilmesi ve korumacılık politikalarının belirmesi, Türkiye'nin dış ticaret dengesini bozmuştur. İçeride ise krizin ne ölçüde ekonomiyi etkileyeceğinin belirsizliği, ekonomik gidişatın en önemli belirleyicisi olmuştur. Diğer yandan tüm dünyada olduğu gibi finans piyasalarındaki gerginliğin oluşturduğu savunma mekanizması, likidite kanallarını Türkiye'de negatif yönlü etkilemiştir. Bankacılık sektörünün reel sektöre karşı rijit tavrı, reel ekonominin ve dolayısıyla Türkiye ekonomisinin çarklarının dönmesini zorlaştırmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda 2009 yılının

Şekil 3. Türkiye ekonomisinin çeyrekler itibariyle reel büyüme performansı (2001-2009)
Kaynak: TÜİK

ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisi % 14,7 oranında küçülmüştür. Burada önemle altı çizilmesi gereken unsur, kriz yılının ilk çeyreğindeki bu denli küçülmenin baz alındığı 2008 yılının ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisinin % 7,2 oranında büyüme kaydetmesidir.

Yılın ilk çeyreğinde meydana gelen bu derin çöküş, o dönem için sürpriz olmadığı gibi aynı zamanda da umut verici bir gelişme değildi. Fakat yılın ilk çeyreğinde kamunun artık kriz senaryolarını çözmeye başladığı ve aktif olarak devreye gireceğine ilişkin işaretleri verdiği görülmüştür. Yine aynı dönemde finans çevreleri tarafından olumlu sayılabilecek gelişme ise bankacılık sektörünün kârlılığının yılın ilk üç ayında geçen yılın aynı dönemine göre % 30 oranında artmış olmasıdır. Finans çevreleri için olumlu sayılan bu gelişmenin reel ekonomi için aynı iyimserliği göstermediği bu şekilde tescil edilmiştir.

Üçüncü Bölüm

TÜRK MAKİNE SEKTÖRÜNÜN PROFİLİ

Makine imalat sanayi sektöründe ağırlıklı olarak yatırım ve ara malı niteliğindeki ürünler yer almaktadır. Ülkemizde planlı kalkınmaya geçişten sonra ara ve yatırım malı niteliğindeki makine ve teçhizatın üretimi önem kazanmıştır. 1980 sonrası Türkiye'nin kalkınma hamlesinde ve dışarı açılma sürecinde makine sektörü gelişen lokomotif rol üstlenmiştir. Sektörün performansı Türkiye'deki kalkınma sürecinin en önemli bileşenlerinden biri olmuştur. Küreselleşme süreci yaşanırken, makine sektörü de yükselerek Türkiye'nin kalkınma sürecinde katma değer oluşumunun belirleyicilerinden olmuştur. İşte bu raporun hazırlanmasında önemli rol teşkil eden makine sektörünün geleceği Türkiye'deki kalkınma sürecinin anlatılmasında oldukça önemlidir.

Genel olarak Gümrük Tarife Cetvelininin 84. faslı altındaki malları kapsayan makine sektörü 18 alt sektöre ayrılmaktadır.

Tablo 1. Makine Sektörü Başlığı Altındaki Alt Sektörler

Reaktörler ve kazanlar
Türbinler ve turbojetlerin aksam ve parçaları
Pompalar ve kompresörler
Vanalar
Endüstriyel klimalar ve soğutma makineleri
Endüstriyel ısıtıcılar ve fırınlar
Hadde ve döküm mak., kalıplar, aksam ve parçaları
Gıda san. makineleri, aksam ve parçaları
Tarım ve ormancılıkta kullanılan makineler aksam ve parçaları
Yük kaldırma, taşıma ve istifleme makineleri aksam ve parçaları
İnşaat ve madencilikte kullanılan makineler aksam ve parçaları
Kâğıt imaline ve matbaacılığa mahsus makineler
Endüstriyel kurutma, yıkama, ütüleme ve ambalaj makineleri, aksam ve parçaları
Tekstil ve konfeksiyon makineleri, aksam ve parçaları
Deri işleme ve imalat makineleri, aksam ve parçaları
Kauçuk, plastik, lastik işleme ve imaline mahsus makineler
Takım tezgâhları
Diğer makineler, aksam ve parçaları

Kaynak: Gümrük Tarife Cetveli

Makine sanayi, imalat sanayi içerisinde özel bir öneme sahiptir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle makine sanayinin gelişimi paralel seyretmektedir. Makine sanayinin üretimdeki payının, başta ileri sanayi ülkeleri olmak üzere tüm ülkelerde artış gösterdiği görülmektedir. Makine sektörü, elektrik-elektronik sanayiyle birlikte dünya genelinde 1 trilyon doların üzerindeki pazar hacmiyle 21. yüzyılın en fazla işgücü barındıran sektörü haline gelirken, artık tek başına bir sanayi dalı olmaktan çıkmış ve diğer tüm sektörleri geliştiren temel bir sanayiye dönüşmüştür. Bu gelişimiyle sektörlerin gelişimi de bir ölçüde makine sektörünün değişimine ve gelişimine bağımlı hale gelmiştir.

Türk makine sanayiinin başlangıcı 1950'li yıllara dayanmaktadır. 1950 yılında makine sektöründe ilk büyük ölçekli sanayi yatırımı % 100 devlet eliyle gerçekleştirilmiş olup, özel sermayeli firmalar ise 1960'lı yıllarda oluşmaya başlamıştır.

Türkiye’de makine imalat sanayi, devlet teşebbüsüyle kurulmasına rağmen bugün itibariyle kamu iştirakleri büyük ölçüde yerini özel sektör firmalarına bırakmıştır.

Makine sanayi, ülkemizin diğer sektörlerine göre son yıllarda büyük gelişim gösteren, katma değer performansı diğer imalat sanayi sektörlerine göre daha başarılı olan ve ihracatını sürekli olarak Türk sanayi ortalamasından daha hızlı geliştiren önemli bir sektör olmuştur. Makine sanayiinde faaliyette bulunan çoğu firma KOBİ (küçük ve orta ölçekli işletme) niteliğinde olmakla birlikte, ülkemizdeki ucuz işgücü ve gelişmiş mühendislik becerileri, makine imalatçılarının uluslararası pazarlarda rekabet şansını arttıran unsurlardır. Türk makine sanayinde her türlü parça ve aksamın yüksek kalitede ve rekabet edebilir fiyatlarda üretimi yapılmaktadır. Üretim sürecinde yerli girdi oranı % 80-85 civarındadır. Makine imalat sanayi ihracatı son yıllarda sürekli artan bir trend içerisindedir. Ülkemizdeki makine ve aksam imalatçılarının önemli bir kısmı iç pazardaki daralma sonrasında 1995 yılından itibaren başta AB ülkeleri olmak üzere ihracata yönelmiş olup, bunu da AB direktiflerine ve diğer teknik düzenlemelere uyumlu bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Diğer taraftan, ihracatçılarımızın önemli bir bölümü “CE” standardına ulaşmış durumdadır. Türk makine imalat sanayiinde üretilen ürünlerin uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini arttıran unsurların başında; nispeten düşük seviyede olan mühendislik ve işçilik ücretleri gelmekte olup, emek yoğun olan üretim konularında firmalarımızın teknolojik birikimleri de bir diğer önemli etkidir. Son yıllarda dünyada müşteri istekleri doğrultusunda makine imalatına yönelme eğilimi söz konusudur. Ek bir mühendislik çalışması gerektiren bu talepler, Batı ülkelerinde fiyatların artmasına sebep olmaktadır. Ülkemizde ise işçilik yanında, mühendislik hizmetlerinin de nispeten ucuz olması, makine imalatçı firmalarının rekabet gücünü arttırmaktadır ve bu üstünlük yakın gelecekte de devam edecektir. Müşteri istekleri doğrultusunda imalatta, mühendislik ve işçilik ücretlerinin düşük olmasının yanında, oldukça emek-yoğun olan bu üretim konularında Türk firmalarının teknolojik birikimleri rekabete imkân verecek düzeydedir. Bu olumlu yapı, ülkemizdeki makine imalatçılarının, bazı Batılı firmalarla gerektiğinde işbirliği yaparak üçüncü ülkelerde, özellikle Rusya Federasyonu ve Türk Cumhuriyetlerindeki tesislerin yenilenmesi veya yeni yatırımların gerçekleştirilmesi imkânını arttırmaktadır.

Kutu 1. Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması ve Verimlilik

Yeni ekonomik ortam, şirketler kesiminde bir dizi davranış değişikliklerini zorunlu kılmaktadır. Yeni ekonomik iklimde, ancak kaliteye dayalı rekabet edebilen, Ar-Ge faaliyetleriyle verimliliğini sürekli olarak yöneten ve geliştiren şirketlerin rekabet güçleri olacaktır. Dolayısıyla ancak bu şirketler ülke sanayiinin gelişmesine ve ekonominin büyümesine katkıda bulunabileceklerdir. Eski ve yeni ortam arasında bulunan bu keskin farklılıklara uyum gösterme gerekliliği bir dizi problemi de

beraberinde getirmektedir. Sanayi politikasının temel işlevi bu problemlerin üstesinden gelmek olacaktır. Bu problemlerin iki ana başlıkta toplanması mümkündür:

1. Stratejik Koordinasyon Eksikliği

Birinci temel problem alanı Türkiye imalat sanayiinin küresel ekonomiye entegrasyonunun bir stratejik politika çerçevesi dahilinde gerçekleşmiyor oluşudur. İmalat sanayiinin küresel ekonomiye entegrasyonu ve rekabet gücü artmakta, ancak bu artış rakiplerin gerisinde kalmaktadır. Bir stratejik politika çerçevesinin olmayışı, entegrasyonun uzun vadede ülkenin büyüme potansiyeline katkıda bulunmaması sonucunu doğurmaktadır.

Türk imalat sanayiinin küresel ekonomiye entegrasyonu hakkında gerek şirket ve sektör, gerekse ülke bazında strateji oluşturabilmek için temel gereklilik olan bilgiye erişim konusunda sorunlar olduğu görülmektedir. Bu bilgi eksikliği ağır bir fatura yaratmaktadır. Esasen rekabet gücümüzü kaybettiğimiz geleneksel sektörlerde yoğun bir yatırım stoku oluşması büyük ölçüde bu bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. 1990'lı yıllarda, henüz Çin ve Hindistan rekabeti, Türkiye gibi orta gelir grubundaki ülkeler için özellikle emek-yoğun ve orta teknoloji-yoğun sektörlerde bir tehdit değilken, kamunun stratejik yönlendirmesiyle yerli/yabancı yatırımların bu sektörler yerine yüksek teknoloji yoğun sektörlerle ve alanlara kaydırılmamış ve buna uygun Ar-Ge ve işgücü eğitimi programlarının uygulanmamış olması bugün Türk imalat sanayiinin rekabet gücündeki düşüşün başlıca nedenlerinden biridir. Bu nedenle, bugün imalat sanayii çok daha hızlı ve maliyetlerinin kısa sürede ödenmesi gereken bir dönüşüm ihtiyacıyla karşı karşıya bulunmaktadır.

Son dönemde artan cari açığın sanayinin küresel ekonomiye entegrasyonundaki strateji eksikliğinin yansımalarından biri olarak değerlendirilmesi gerekir. Cari işlemler açığındaki artışın gerisinde geleneksel sektörlerimizin görece olarak azalan ihracat performansı ve yükselen sektörlerimizin artan ithalat gereği de temel bir yapısal unsur olarak bulunmaktadır. AB süreciyle beraber artan doğrudan yatırımlar cari açıktan kaynaklanan kriz riskini azaltsa da bu durum orta vadede büyüme potansiyelini sınırlayıcı niteliktedir.

2. Verimliliği Arttırmanın Önündeki Engeller

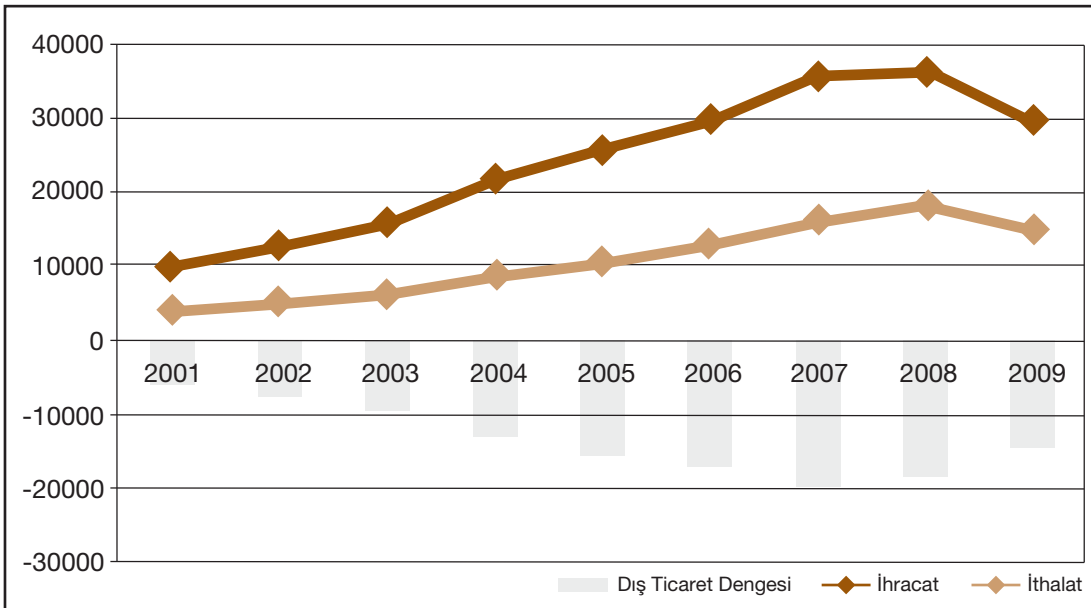
İkinci temel problem noktasıysa büyümenin işgücü piyasalarının esnekliğine dayanan verimlilik artışları sonucu ortaya çıkmış ancak bu esnekliğin ötesinde yeni verimlilik kaynakları yaratılamamış olmasıdır. Kriz sonrası büyüme, esas olarak firmaların işgücü yapılarını yeni koşullara göre ayarlayıp verimliliklerini arttırmalarından kaynaklanmıştır. Yüksek büyüme oranları net istihdam yaratmaktan uzak kalmıştır.

Ancak, başta KOBİ'ler olmak üzere, şirketler kesiminin önemli bir kısmı henüz organizasyonel yapılarını yenileyerek ya da teknolojik düzeylerini geliştirerek verimlilik artışlarını sürdürme yoluna girmiş değillerdir. Ancak, işgücü piyasasına dayanan verimlilik artışlarının da bir sınırı bulunmaktadır. Dolayısıyla şirketlerin sadece bu davranış şekillerinden kaynaklanan büyüme potansiyeli sınırlıdır.

Bu problem alanına getirilebilecek çözümler, birinci problem alanının aksine sektörel bazda farklılaşan bir strateji gerektirmemektedir. Esasen kimi engellerin sektörel etkileri asimetrik olsa da, engellerin kaldırılması için alınması gereken tedbirler sektör özeline inmeyen genel politikaların uygulanmasına bağlıdır. Sanayi politikası, bir yandan şirketlerin küresel ekonomiye sağlıklı bir şekilde entegre olabilmesi için gerekli olan bilgiyi sağlarken, diğer yandan da şirketlerin iş yapmalarını ve verimlilik artışlarını kısıtlayan faktörleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

3.1. Sektörün Dış Ticareti

Makine sektörü Türkiye'nin dış ticareti içerisinde önemli bir role sahiptir. 2002 yılından itibaren hızla artan Türkiye'nin dış ticaretine paralel olarak makine sektörünün dış ticaretinin hızla geliştiği görülmektedir. Şekil 4'te makine sektöründeki kazan; makine ve cihazları, aletler ve parçaları, elektrikli makine ve cihaz aksam ve parçalarındaki dış ticaretin gelişimi izlenmektedir. Şekilde belirtildiği üzere 2001 yılında sektörün ihracatı 4 milyar dolar iken ithalatı 9,9 milyar dolar düzeyindedir. Dış ticaret dengesi ise 5,9 milyar açık vermiştir. Yıllar içinde sektörün dış ticareti gelişerek 2008 yılında ihracat 18,2 milyar dolara, ithalat ise 36,4 milyar dolara yükselmiştir. 2008 yılında dış ticaret dengesi 18,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 4. Makine Sektörünün Dış Ticareti

Kaynak: TÜİK

Kriz yılı olan 2009 yılında ise daralan küresel taleple birlikte hem ihracat hem de ithalat derin bir çöküş yaşamıştır. 2009 yılında makine sektörünün ihracatı 14,7 milyar düzeyinde gerçekleşirken, ithalat 29,3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında dış ticaret açığı 14,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Raporun takip eden kısımlarında detaylandırılacağı üzere sektörün bu denli yüksek oranlarda dış ticaret açığı vermesindeki temel sebepler üretim yapısından ve bazı yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. İthal ikameci bir anlayışla küreselleşme sürecini sürdürmeye çalışan Türkiye'nin bu yapısıyla açık vermeye müsait bir model oluşturduğu görülmektedir.

3.2. Sektörün Güçlü Yanları

- **Demografik Profil:** Türkiye'nin 25-35 yaş arasındaki demografik yapısı sektör adına en önemli avantajı oluşturmaktadır. Nüfus yapısının gelişmiş ve yeni teknolojilere uyum sağlayan nitelikte olması ve Türkiye'nin küreselleşme süreciyle yaşadığı gelişimlerin varolan bu genç nüfusla entegrasyonun süresinin küçük olması önemli bir avantajı teşkil etmektedir. Her geçen gün Türkiye'nin yükselen lisans eğitilmiş birey sayısı nüfusun niteliğini ve sektöre katılımını artırmaktadır. Öte yandan özellikle yüksek eğitimle gelişen gençlerin yurtdışı eğitimlere uyum süreci ve hızla algılayış biçimi de önemli bir artı olarak belirmektedir.
- **Düşük İşgücü Maliyeti:** Türkiye'de işgücü maliyetleri Çin ve Hindistan'daki kadar ucuz olmasa ve olma ihtimali de düşük görünse bile gelişmiş ülkelere kıyasla düşük seyretmektedir. Türkiye'de işçilik ücretlerinin yanında yurtdışında önemli bir mali yük teşkil eden mühendislik ücretlerinin de oldukça düşük seyretmesi sektöre rekabet üstünlüğü sağlamaktadır.
- **Tasarım Elemanlarının Varlığı:** Sektörün önemli bir avantajı da küresel rekabetçiliğin önemli çıkış yollarından biri olan "tasarım" konusunda sayısal olarak yeterli olmasa da eleman varlığıdır ve bu, sektöre entegrasyon noktasında önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Küresel kriz sonrası yeni ekonomik mimaride finansal ürünlerin pazarlanmasından ziyade yeniden üretim ekonomisine bir dönüşün olacağı görülmektedir. Yani tüm sektörlerin dinamiği olan makine sektörü canlanacak ve küresel bir rekabet ortamı oluşacaktır. Bu minvalde belirtildiği üzere tasarımla farklılık ve farkındalık oluşturmak Türk makine sektörüne artı puan kazandıracaktır.
- **KOBİ'lerin Esnek Yapısı:** Küçük ve orta ölçekli işletmelerin Türkiye'de gelişim süreci Türkiye ekonomisinin temel omurgasının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Halihazırda Türkiye ekonomisinin, kaynaklara göre değişmekle birlikte, % 90-95 aralığındaki kısmını KOBİ'ler oluşturmaktadır. KOBİ'lerin özellikle 2002 yılından itibaren gelişme süreci ve kazandığı esnek yapı gerek makine sektörünün gerekse Türkiye ekonomisinin bütününe önemli bir kazanımı

olmuştur. Türkiye'nin ihracatı 2008 yılı sonunda 132 milyar dolara, 2009 yılında ise 102 milyar dolara (kriz dönemi olduğu unutulmamalıdır) yükseldiği dikkate alınır, KOBİ'lerin dış ticarete uyumu oldukça başarılıdır. 2009 yılında Türkiye dış politika ekseninde sağladığı başarıları dış ticaretinde katma değere dönüştürürken gösterdiği pazar uyumu da takdire değerdir. Bu minvalde KOBİ'lerin başarılı grafiği makine sektörünün de gelişmesinde önemli bir aktör olarak görülmektedir.

- **Üniversite-Sanayi İşbirliği:** Özellikle dinamiğe dayalı ekonomilerin gelişmesinde önemli bir araç olan üniversite sanayi işbirliği, Türkiye'de 1990'lı yıllarla birlikte gelişmeye başlamıştır. Özellikle İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin bu yöndeki öncü çalışmaları bugün sayısı 37'ye yükselen teknoparkların Türkiye'de faaliyete geçmesine vesile olmuştur. Dolayısıyla makine gibi geliştirilmesi olmazsa olmaz bir sektörün üniversite ve sanayi işbirliğiyle ele alınmış olması aynı kulvarda rekabet içerisinde olan birçok ülkeye kıyasla Türkiye'ye avantaj sağlamaktadır.
- **Kaliteli Hammadde Tedariki:** Sektörün önemli avantajlarından biri de yeterli kalitedeki ham maddenin büyük bir kısmının yurtiçinden sağlanıyor olmasıdır. Bu sektör temsilcilerine zaman ve lojistik anlamında artı sağlarken, ekonomide net ihracat kalemine pozitif etkide bulunmaktadır.
- **“CE” Kullanımı:** Bilindiği üzere “CE” kullanımı küresel rekabete entegre olmaya çalışan firmalar için önemli bir avantajdır. Türk firmalarının da son dönemde hem “CE” simgesine önem verdikleri hem de “CE” simgesinin sorumluluklarını yerine getirdikleri izlenmektedir. Bu kullanım sayesinde firmalar aynı zamanda kendi yapısal dönüşümlerine de önemli ölçüde katkıda bulunmaktadırlar. Firmalar için artık kalite unsurlarının önemli bir gelişmişlik unsuru olduğu bu sayede kabul edilmiştir.
- **Teknoloji Takibi ve Kullanımı:** Firmaların küreselleşme sürecinin bir gerekliliği olarak yüksek teknolojiye erişime gösterdikleri ilgi de önemli bir kazanım olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle makine sektöründe, diğer sektörlerin aksine teknolojiye verilen önemin daha fazla olduğu görülmektedir. Sektör artık teknolojinin en yakın takipçilerinden biri olmuş ve sadece takipçi olmakla kalmamış, üretim zincirine teknolojiyi monte etmiştir.

Kutu 2. Neden Marka?

“TURQUM” markasının yaratılmasındaki en önemli amaç kaliteli Türk makinesi imajı oluşturulması ile hedef pazarlarda Türk makine sektörü için özgün bir marka yaratmak ve bu markanın tanıtımı ve tutundurulması için tanıtım faaliyetlerini koordine etmektir. Artan küresel rekabet ortamında Türk makine üreticilerine markalaşma yolunda öncü olmak en önemli misyonumuzdur.

TURQUM Markası'nın uluslararası alanda tanınabilirliğini sağlamak amacıyla;

- Hedef pazarlar tespit edilerek tanıtım faaliyetleri (fuar, ticaret heyeti, basın toplantısı) yapılacak,
- Yurtdışında yayımlanan sektörel dergilere reklam verilecek,
- Web sayfası aracılığıyla üretici ve müşteri arasında iletişim kurulacak,
- Yurtdışındaki meslek kuruluşlarına duyurular yapılacak

ve diğer tüm iletişim kanalları kullanılarak yapılacak reklam çalışmaları ile TURQUM markasına sahip ürünlerin tercih edilmesi sağlanacaktır.

Neden Makine Sektörü?

Makine imalat sanayii tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemiz için de özel önem taşıyan bir sektör olup, diğer sanayi ve sektörler ile teknoloji ve sermaye mallarının anahtar tedarikçisidir. Üretim, ihracat ve istihdama olan katkısı ve yarattığı katma değer dikkate alındığında makine sektörünün ülkemiz ekonomisinin gelişimi için önemli bir dayanak olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Son yıllarda istikrarlı ihracat artışı ile önümüzdeki 10 yıllık süreçte lokomotif sektör olması hedeflenen makine imalat sanayiinde sürdürülebilir büyümeyi sağlamak üzere tüm dünyada geçerli ve güvenilir bir marka yaratmanın önemi daha da artmaktadır.

Dünya ticaretinde artan rekabet koşulları, özellikle Türk makine sektörü için ileri teknoloji kullanımı ve kaliteli üretimin yanı sıra uluslararası pazarlarda markalaşma stratejisini vazgeçilmez kılmaktadır. İşte bu noktadan hareketle, OAİB, "sadece makine sektörüne özel" bir marka yaratma fikrinden yola çıkarak TURQUM markasını tescil ettirmiştir.

TURQUM, yalnızca bir kalite markası değil, uluslararası standartlar rehberliğinde oluşturulan bir belgelendirme süreci olup, üretimden itibaren satış sonrası hizmetleri de kapsayan, geniş bir yelpazede tüketiciye ürün güvencesi taahhüt etmektedir.

3.3. Sektörün Zayıf Yanları

- **Sanayi Eğitiminin Nüfus Potansiyeline Entegrasyonu:** Belirtildiği üzere, Türkiye'nin nüfus yapısı önemli bir kazanım olarak hanesinde durmaktadır. Fakat bu genç ve dinamik nüfus yapısının nitelikli ve doğru sanayi eğitimiyle kavuşturulamamış olması, gerek sektörün gerekse Türkiye ekonomisinin önemli yapısal sorunlarından birini teşkil etmektedir. Zira, bu sorunun çözüme kavuşturulamaması Türkiye'nin montaj üretiminden kurtulamamasının önemli nedenlerinden biridir.
- **Eğitim Sisteminin Yapısallığı:** Ekonominin her kademesinde hissedilen bir unsur olarak eğitim sisteminin yapısallığı göze çarpmaktadır. Eğitim sistemi

araştırmayı ve yaratıcılığı ön plana çıkarmış durumda değildir. Özellikle müfredatta son on yılda yapılan değişiklikler önemli bir gelişme olarak görülse de hâlâ birçok gelişmekte olan ülkenin dahi eğitim sistemi yakalanamamıştır. Bu doğrultuda eğitim sisteminin ekonomiye katma değer oluşturacak bir yapıda gelişemediği görülmüştür.

- **İleri Teknolojide Uzmanlaşılammaması:** Sektörün güçlü yönleri belirtilirken firmaların ileri teknolojiyi çok yakın takip ettikleri ve firmalarına entegre etmeye çalıştıkları belirtilmiştir. Fakat burada önemli bir unsur olarak ortaya çıkan bu teknolojilerin uygulayıcısı olan uzmanların yeterli sayıda ve yeterli nitelikte olmayışıdır. Burada yine yapısal bir sorun olarak, Türkiye'nin firmalarının dünyaya entegre olduğu bir dönemde uzman yetiştirici olarak başta eğitim sisteminin ve bunun bir sonucu olarak üniversitelerin dünyaya eklenme sürecinin yeterince başarıya ulaşmadığı görülmektedir. Türkiye'nin ikinci nesil reformlarının hayata geçirilmesi sürecinde yaşanan sıkıntılar göz önüne alındığında üniversitelerin sosyal bilimlere olduğu kadar mekanik bilimlere de ağırlık vermeleri gerektiği ortaya çıkmıştır.
- **Tasarım Geliştirme Bilincinin Yaygınlaştırılması:** Bu noktada Türkiye'nin tasarım geliştirme konusunda istekli olduğu gözlenmektedir. Fakat önemli bir nokta olarak tasarım geliştirme bilincinin, sanayinin her bölümüne yayılabilmesi oldukça önem arz etmektedir. Tasarım, sanayinin geleceğinde tüm ülkeler için bir zaruriyet olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat Türkiye'de üniversitelerde tasarımla ilgili bölümlerin sınırlı oluşu ve bu bölümlere talebin yok denilecek kadar az olması önemli bir bilinç eksikliğinin göstergesi olmuştur.
- **Firmaların İstihdam Bilinci:** Bir başka yapısal sorun da firmaların istihdam bilinciyle ilgilidir. Dünya artık fason üretimden yerini yeniliğe ve değişime bırakmıştır. Bu sebeptir ki yüksek kalite ve yüksek inovasyon tüketim için birincil öncelik haline gelmiştir. Bu sebeple firmaların istihdam yapılarını oluştururken kaliteye ve tasarıma önem veren personel alımlarının oldukça önemli bir yer teşkil etmesi gerektiği belirmiştir. Fakat buna rağmen mevcut istihdam tabanı incelendiğinde halihazırda bu gerekliliğe karşılık verecek bir yapının oluşmadığı görülmektedir.
- **Firmalar Arası İşbirliğine Yeterince Önem Verilmemesi:** Küresel rekabet şartlarının zorlaştığı bir dünyada kamu şirket birleşmelerinin önünü açan ve bu birleşmelere teşvik veren önemli bir yasayı çıkarmıştır. Görülmüştür ki, Türkiye'de mevcut olan ölçek ekonomisinin koşulları firmaları küresel rekabette olumsuz etkilememektedir. Bu yapısal sorunun önünün açılması ve aynı noktada buluşan firmaların evlilik gerçekleştirmeleri hem kendilerine, hem sektöre, hem de Türkiye ekonomisine önemli katma değerler oluşturacaktır. Bunun için firma birleşmelerine teşvik veren yasa çıkarılmış fakat ne yazık ki geleneksel firma önyargılarının önüne geçilememiştir.

- **İmalat Makine Çöplüğünün Getirdiği Yük:** Gerek küçük gerekse büyük işletmelerin elinde bulunan ve verimi düşük imalat sanayi makinelerinin teknolojiye karşı yenik düştüğü görülmektedir. Fakat makine envanteri incelendiğinde verimi düşük bu makinelerin önemli bir yer tuttuğu ve firmalar için ciddi bir yük oluşturdukları görülmektedir. Özellikle makine sektörünün önde gelen sivil toplum örgütleri bu konunun Türkiye’ye katma değer olarak geri dönmesi için “makine geri dönüşüm programı” oluşturmaları zorunlu hale gelmiştir. Bir başka metot olarak bu makinelerin az gelişmiş ülkelere ihraç edilmeleri gerekmektedir.
- **Kamu Alımlarında Yerli Üreticilere İkinci Sınıf Muamele:** Kamu alımlarında dış kredi kullanımı sonucu, yerli imalatçılar bu pazardan yeterli pay alamamaktadır. Kaliteli, standartlara uygun yerli üretim makine ve aksamaları kullanımının özendirilmesi konusunda kamu kurum ve kuruluşları duyarlı olmalı ve kendi alımlarına yönelik ihalelerde marka belirtmeksizin ülkemiz imalatına öncelik vererek örnek olmalıdırlar. Türkiye’de üretilen makinelerin kullanımına yönelik planlı kampanyalar başlatılarak tüm iletişim araçları ile desteklenmesi sağlanmalıdır. Kamu alımlarında yerli firmalara öncelik, en azından eşit rekabet şansı sağlanması, yerli imalatçılara önemli bir motivasyon ve rekabet gücünün arttırıcı imkân sağlarken, kamu kuruluşlarına da tasarruf imkânı doğuracaktır.
- **Firma Yönetimlerinde Tek Adamlık:** Özellikle küçük işletmelerin yönetim biçimleri firmaların büyümesinde ve dünyaya eklemlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Fakat Türkiye’de firmaların genelinde yönetim tarzının tek adama dayalı olması zaman kısıtlaması oluşturmakta ve bunun doğal bir sonucu olarak firmaların gelişim hızı düşmektedir. Oluşan bu zaman probleminin firmaların ufkunu genişletecek adımlar atmasında, yeni pazarlara ve yeni teknolojilere açılmalarında önemli bir aksaklık oluşturduğu görülmüştür.
- **“CE” Sembolü Kullanımında, Zorunlu Belgelendirme Kapsamında Bulunan Makineler İçin Yerli Onaylanmış Kuruluş Olmayışı:** “CE” uygunluk normunu belgelendiren onaylı bir akredite kurumumuzun olmayışının yarattığı maliyetli belgelendirme yöntemleri sanayici üzerinde bir külfet yaratmaktadır (TSE ve Türk Loydu dışında makine alt sektörlerine yönelik yeterli sayıda onaylanmış kuruluş bulunmamaktadır). AB’nin Türk makine imalatçılarına, Üçüncü Dünya ülkelerine uyguladığı denetimleri uygulamak istemesi, yüksek riskli ürünler listesi dışında kalan ürünlerde “Self Declaration”ın yeterli olduğu bilindiği halde, bu bildirim kabul edilmeyerek, üreticiden “akredite laboratuvarından alınan test raporu” talebi gibi haksız dayatmaların tek taraflı bir teknik engel olarak uygulamaya konmasına resmi makamlarımızca hukuki prosedürler uygulanarak engel olunmasının sağlanması ve ihracatçılarımıza sahip çıkılması gerekmektedir.

- Firmaların Marka İmajına Önem Vermemesi:** Üretim yapısının “fasona” dayalı olduğu dönemlerde makine sektöründe firma imajına yeteri kadar önem verilmemiştir. Tedarikçi bir anlayış sergilenmiş ve orta ve uzun vadeli planlar düşünülmemiştir. Oysaki Türkiye’nin makine sektörü ulaştığı 23 milyar avroluk hacimle, özellikle bölgemizde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu imajının yerine getirilmesi için Türkiye’nin bir yandan üretim yapısının daha çok katma değer üreten, inovatif bir şekle dönüşmesi gerekirken bir yandan imaj çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmayı amaçlayan KOBİ’lerimizin, pazarın talebine göre ürünlerini konumlandırması ve bu bağlamda ürünün tanıtımının yapılması gerekmektedir. Bu noktada “Marka Oluşturma” önem arz eden bir konudur. İhraç ürünlerine iliştilerecek kalite işareti, ülke olarak bu sektörde hedeflediğimiz kaliteyi görsel bir kimlik olarak vurgulamamızı sağlayacak ve bir marka görevini üstlenerek “Türk makinesi kalitelidir” imajını yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda daha etkili bir biçimde, daha etkili bir bütçe ile tanıtımamızı sağlayacaktır.
- Firmaların Pazarlama Stratejilerindeki Eksiklik:** Sektörde faaliyet gösteren KOBİ’lerin özellikle pazarlamaya yönelik olarak, eğitim ve danışmanlık programları ile desteklenmesi kritik düzeyde önem arz etmektedir. Uluslararası pazarlara yönelik olarak, pazarlarla iletişim kurulması, pazarlarla iletişim araçlarının belirlenmesi (özellikle enformasyon teknolojilerinin etkin ve verimli kullanımı) ve bu araçların dünya standartlarında yönetilebiliyor olması ihracatçılarımızın uluslararası pazarlardaki başarısının anahtarı olacaktır. Bu aşamada, makine ihracatçılarımızın kalite işareti kullanmaya teşvik edilmesi ve uluslararası pazarlarda tanıtımının yapılması gerekmektedir. Etkin yönetim, pazarlama, nitelikli eğitim ve işgücü temini, markalaşmayı desteklemek ve bu amaçla, yönetim-danışmanlık hizmetlerinin ve profesyonel yönetim anlayışının yaygınlaştırılması, pazar araştırması, ortak satış sonrası hizmetlerin geliştirilmesi, pazarlama danışmanlığı hizmetlerinin desteklenmesi, 1998 yılında % 14,5 olan, 2005 yılında % 38,9’a ulaşan ihracatın ithalatı karşılama oranının önümüzdeki beş yıllık dönemde % 50’ye çıkarılması; makine ihracatı içinde, komşu ülkeler, Türk Cumhuriyetleri ve Kuzey Afrika ülkeleri gibi potansiyel pazarların payının artırılması, uygulamalı meslek eğitiminin geliştirilmesi, markalaşmanın yaygınlaştırılmasına bağlıdır. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için yurtdışı pazarlarda Türk makine ticaret merkezlerinin kurulması ve desteklenmesi gerekmektedir.
- Kümelenme Çalışmalarının Yetersizliği:** Türkiye’de kümelenme çalışmalarına gün geçtikçe önem verilmektedir. Kümelenmenin sağladığı faydalar dünyada rekabet avantajı olarak son yıllarda önemle incelenmektedir. Bu minvalde Türkiye de önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. 9. Kalkınma Planı’nın (2008-2013), “Rekabet Gücünün Artırılması” başlığı altında; “İşletmelerin fiziki altyapı ihtiyaçları karşılanacak, ağ oluşturma ve kümelenme girişimleri desteklenecektir.

İşletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ve mevcutların bu alanlara taşınması özendirilecektir” ve “Bölgesel Gelişmenin Sağlanması” başlığı altında; “Sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içinde kümelenmelerin desteklenmesi sağlanacaktır” ifadeleri kullanılmıştır. Fakat makine sektörünün bu politikalardan faydalanmadığı ve kümelenmeye uzak durduğu izlenmektedir. Makine sektörünü kapsayacak biçimde yerel kalkınmayı destekleyecek, yönetim özelliği taşıyan ve firmaların faaliyette buldukları kenti bir bütün olarak ele alarak inovasyon ve kümeleşme kapasitesini ölçme, değerlendirme ve arttırmayı amaçlayan, firmaların yaptıkları ortaklıklar ve ağ yapılar, kent yönetimi ve yerel rekabetçilik ve inovasyon analizleri ekseninde bir proje gerçekleştirilmelidir.

- **Ar-Ge Harcamalarının Yetersizliği:** Türkiye’de GSYH’nin binde yedileri civarında seyreden Ar-Ge harcamalarının düşüklüğü makine sektöründe de paralellik arz etmektedir. Tabii olarak sektörün üretiminde teknolojinin geliştirilmesi ve ürün geliştirme için Ar-Ge harcamalarına fon ayrılması gerçeği küçük işletmeleri zorlamaktadır. Sektördeki çoğu firma fason üretim yapmakta veya yaptığı ürünleri taşeron firma sıfatıyla dağıtıma sokmaktadır. Bu firmalar düşük kâr marjı ile çalıştıklarından uzun vadeli plan yapamamakta ve Ar-Ge çalışmalarına esas olan altyapı kurulamamaktadır. Sektördeki firmaların tek tek Ar-Ge çalışmalarına cirolarından pay ayırmaları ve bunu Ar-Ge altyapısını kurmak için harcamaları oldukça zordur. Ancak, makine imalat sanayinin alt sektörleri içinde sinerji yaratarak, içinde Ar-Ge çalışmalarının da yer alacağı sanayicilerle üniversitelerin ortak merkezler kurması ve mamule, imalat sürecine ilişkin projeler geliştirmesi öncelikle ele alınmalıdır.
- **Sektörün Finansman Kısıtlılığı:** Yatırım ve işletme sermayesi temininde finansman sorunları önemli boyuttadır. Sektörde özkaynak yetersiz olup, uygun şartlarda kredi olanaklarından yararlanamamaktadırlar. Bu durum etkin bir rekabet yapmalarını engellemektedir. Son zamanlarda bazı bankaların makine imalatı yapan firmalara sağlamaya başladığı orta vadeli yatırım kredileri, imalatçıların tesislerini yenilemelerini ve yeni teknolojilere uyum sağlamak için yatırım yapmalarını kolaylaştıracaktır. Sektörün, gelişme yolundaki ülkelere olan ihracatının artırılabilmesi için, hedef pazarlar olarak görülen Ortadoğu, Afrika ülkeleri, Türk Cumhuriyetlerine yönelik özel finans modelleri geliştirilmeli, Eximbank imkânlarının artırılması yanında, İslam Kalkınma Bankası ve Asya Kalkınma Bankası’nda etkinliğimiz artırılmalı, bu ülkelerle kredi anlaşmaları yapılmalıdır. Halen bir yılı ödemesiz dört yıl düzeyinde olan bu kredilerin, en az iki yıl ödemesiz 5-7 yıl düzeyine getirilmesi; ayrıca henüz bir iki bankanın uyguladığı bu kredilerin diğer bankalarca da uygulanmaya başlanması gerekmektedir.
- **Servis ve Bakım Üniteleri Kurma Zorunluluğu:** Birçok alt sektör için servis ve bakım üniteleri kurma zorunluluğu finansman ihtiyacını artırmaktadır. Ayrıca,

ithal makinelerde bu zorunluluk, bakanlık denetimlerinin zayıflığı nedeniyle işlememektedir. Bu da yerli üreticilerin aleyhine bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple sadece ithal makinelerde servis zorunluluğu aranmalıdır.

- **İkinci El Makine İthalatının Yerli Sanayi Üzerindeki Olumsuz Etkisi:** Yıpranmış, bakıma muhtaç olan makinelerin üretim performansı düşük olduğu için çok kısa sürede bakım maliyeti gerektirmekte ve üretimde fire oranlarının yüksek olması ve yedek parça teminindeki zorluklar nedeni ile oldukça uzun duraklamalar ve imalat kayıpları ortaya çıkmaktadır. Dahası ülkemize yeni teknoloji girişini ve bu nedenle istihdamın artmasını engellemektedir. En azından yerli üretimi olan makineler 2. el olarak ithal edilmemelidir. Ayrıca, 2. el makine ithal edenler satış sonrası hizmet yükümlülüklerini tüketicinin korunması kanunu çerçevesinde yerine getirmelidirler. Diğer taraftan, firma sayısının pazar büyüklüğüne göre fazla oluşu ve pazarın bunlar arasında bölünmesi; kamu alımlarında dış kredi kullanımını sonucu, yerli imalatçıların bu pazardan pay alamamaları; finans imkânının sınırlı olması ve/veya bu konuya yeterli önemin verilmemesi nedeniyle Ar-Ge eksikliği; sermaye birikimi ve risk sermayesi, başlangıç sermayesi gibi girişimcileri destekleyen mekanizmaların yetersizliği; bazı kolaylıklar sağlanmasına rağmen, KDV iadelerinin hâlâ KOBİ'ler için bir sorun olmaya devam etmesi; KDV ve ÖTV oranlarının yüksekliği; enerji maliyetleri ile personel ödentilerinden yapılan kesintilerin yüksekliği; tarım arazilerinin sanayi ve konuta dönüşmesi, giderek azalan tarım arazilerinin düşük verimli tarım usulleri ile işlenmesi ve mekanize tarım için yeterli büyüklükte olmaması; aynı şekilde, mevcut miras hukukuna göre arazilerin bölünmesi, işletme büyüklüğünün küçülmesi ve bu gelişmenin de mekanizasyonu güçleştirmesi konuları da sektörün diğer sorunları arasındadır.

3.4. Sektör İçin Fırsatlar

- **Düşük-Orta Teknoloji Makine İmal Edenlerin Konjonktürel Avantajı:** AB ülkelerinde makine imalatçılarının yüksek ve orta-yüksek teknolojiye dayalı makine imalatına öncelik vermeleri hitap ettikleri pazarları gelişmiş ülkelerde ve yüksek gelirli tüketicilerle sınırlı tutmaktadır. Bunun yanında gelişmekte olan ülkeler ve özellikle göreceli olarak daha az gelişmiş Doğu Avrupa ülkelerinde gelir seviyesine bağlı olarak tercihlerini orta ve düşük-orta teknolojiye dayanan makinelere yönelttikleri görülmüştür. Bu pazarlar Türkiye'de imal edilen düşük-orta ve orta teknolojileri makineler için pazar avantajı oluşturmaktadır.
- **Küresel Piyasalarda Yüksek İthalat Vergileri Uygulayan Ülkeler:** Küresel kriz yılları ayrı olarak düşünüldüğünde, geriye kalan dönemlerde uluslararası ticaretin serbestisi göz önüne alındığında ithalat vergilerinin seyri, ülkelere göreceli olarak rekabet avantajı sağlamaktadır. Türkiye'nin doğru pazarlama stratejileri ile bu pazarları değerlendirmesi önemli bir fırsat penceresi oluşturmaktadır. Öte yandan bu pazarlarda bahsi geçen firmaların birçoğunun küresel kriz ortamında

dalgalanmaya dayanamadıkları ve iflas ettikleri belirlenmiştir. Bu iflasların oluşturduğu pazar boşlukları da aynı paralellikte bir fırsat doğurmaktadır.

- **AB Serbest Ticaret Anlaşmalarının Vergi Avantajı:** AB uyum sürecinde bilindiği üzere Avrupa Birliği'nin gerçekleştirdiği serbest ticaret anlaşmalarının Türkiye tarafından uygulanması beklenmektedir. Bu doğrultuda oluşan avantajların tümünden Türkiye'de yapacağı anlaşmalarla yararlanacaktır. Spesifik olarak bu ülkelerle yapılan anlaşmalarla ithalat vergisinde sağlanan avantajlar önemli bir kazanım sağlamaktadır. Bu gerçekleşme sektörün girdi maliyetleri üzerinde ki yükü hafifletecek ve firmaların rekabet gücünü artıracaktır.
- **Potansiyel Pazarların Coğrafi Avantajı:** Türkiye'nin dış ticaretinde potansiyel pazarları teşkil eden Rusya, Balkanlar, Türki cumhuriyetler ve Ortadoğu ülkelerine coğrafi olarak yakınlık önemli avantaj teşkil etmektedir. Öte yandan bahsi geçen bu bölgelere her türlü lojistik yolunun açık olması ve lojistik maliyetlerinin de düşük olması yine bir avantaj olarak belirlemektedir. Türkiye'nin, belirtileceği üzere son dönemlerde öncül dış politikalarıyla bölgesinde merkez bir role bürünmesi ve tarihsel birikimleri, yine sektörün bu bölgelerde gelişmesi için fırsat oluşturmaktadır.
- **Türkiye'nin Dış Politika Avantajları:** Belirtildiği üzere Türkiye'nin dış politika açılımları ülkemizin bölgede ki gücünü daha belirgin hale getirerek lider bir pozisyon üstlenmesini sağlamıştır. Gerçekleştirilen politikalar sonucunda komşu ve çevre ülkelerle sorun üreten değil mevcut sorunları çözen bir anlayışın sergilenmesi karşılıklı olarak samimiyet duygularını tetiklemiş ve ilişkiler gelişmiştir. Birçok ülkeyle vizeler kaldırılmış ve serbest ticaret anlaşmalarına hız verilmiştir. Makine sektörünün de bu açılamdan faydalanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türk markalarının bu fırsatı iyi değerlendirip bölge ve çevre pazarlarına entegre olmaları gerekmektedir. Ortadoğu bazında ise bazı politik nedenlerden dolayı Batı ülkelerinin mallarına karşı oluşan önyargının Türk malları için bir avantaj oluşturduğu görülmektedir.
- **AB Firmalarının Türk Firmalarla Bölgesel Olarak İşbirliği Talepleri:** Bazı Avrupa ülkelerinin Uzakdoğu ülkelerine yatırım yapamamalarından dolayı bu açığı gidermek ve pazara ortak olmak için bir köprü vazifesi gören Türk firmalarıyla ortaklık yapmak istemeleri önemli bir neticenin başlangıcı sayılabilir. Bu ortaklıkların kurulması küresel rekabet ortamında firmalarımıza avantaj sağlamaktadır. Öte yandan Batılı firmalarla kurulan ortaklıkların önemli referanslar olarak orta vadede katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.
- **Makine Sektörünün Teknik Standartlara Uyum Sağlaması:** Türkiye makine sektörünün özellikle pazarda yer edinmiş ve ihracat gerçekleştirenleri uluslararası standartlara uyum sağlama açısından önemli yol kat etmişlerdir. Bu sebeple piyasalarda hatırı sayılır prestij kazandıkları görülmüştür. Bunun da kısa ve orta

vadede Türk firmalarının yurtdışı ticaretlerini kolaylaştırıcı yönde etkide bulunacağı beklenmektedir.

3.5. Sektör İçin Tehditler

- **Gelişmiş Ülkelerin Küresel Rekabet Üstünlüğü:** Küreselleşme sürecini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla geliştiren Batılı ülkelerin tüm sektörlerde olduğu gibi makine sektöründe de rekabet edebilirliğinin yüksek olduğu izlenmektedir. Gelişmiş ülkelerin bir çok alanda girdi maliyetlerini düşürdüğü ve büyük pazarlarda düşük kâr marjı/yüksek pazar hacmi stratejisiyle çalıştıkları görülmüştür. Bu sebeple Türkiye'nin bugün için gelişmiş ülkelere karşı bu alanda bazı rekabet dezavantajları olduğu görülmektedir.
- **Uzakdoğu Ülkelerinin İşgücü Maliyetlerinin Oluşturduğu Rekabet Baskısı:** Türkiye her ne kadar bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre istihdam maliyetleri açısından avantajlı konumda olsa da Çin ve Hindistan gibi Uzakdoğu ülkelerindeki düşük işgücü maliyetlerinin oluşturduğu baskı tüm dünya için olduğu gibi Türkiye için de rekabet baskısı oluşturmaktadır. Öte yandan bu ülkelere makine sektörüyle ilgili olarak kamu desteklerinin verilmesi yine Türk makine sektörü adına bir risk teşkil etmektedir.
- **Türk Lirasının Aşırı Değerlenmesi:** 2001 krizinden sonra Merkez Bankası'nın uyguladığı para politikaları Türk Lirasının stabilitesini korurken bir yandan da değerini diğer para birimleri karşısında artırmıştır. Aşırı değerli TL, sektörü ithalata yönlendirmiş, ihracat içinse risk oluşturmuştur. TL'nin bu seyri sektör için önemli bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Sütlüce M. İmrahor C. No: 28 34445 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: +90 212 222 04 06 (PBX) Faks: +90 212 210 50 82

Elektronik Ağ: www.musiad.org.tr E-posta: musiad@musiad.org.tr

ISBN 978-975-7215-94-3

9 789757 215943